

Syrjäänien suhteista länteen.

YRJÖ WICHMANN esitti virkaanastujaisesitelmässään »Syrjäänit ja karjalaiset», jonka hän piti 27. 10. 1920 ja julkaisi aikakauskirjoissa *Valvoja* 1920, s. 400—410 ja *Revue des Études Hongroises et Finno-ougriennes* 2, s. 233—243, viittaisintoista syrjäänin kielen sanaa, jotka hänen mielestään »nähtävästi ovat lainatut jostakin itämerensuomalaisesta kielestä». Yrittäessään tarkemmin määritellä, mistä kielestä lainaukset on suoritettu, Wichmann lausui: »Luonnollisinta kai on otaksua, että kun syrjääneistä läntisimmät ovat olleet lainanottajia, niin itämerensuomalaisista itäisimmät ovat olleet lainanantajia. Itäisimpiä itämerensuomalaisia ovat vepsäläiset Äänisjärven lounais- ja eteläpuolella, sekä karjalaiset heistä pohjoiseen päin. Vepsäläiset eivät tietävästi liene asuneet Valkeajärven seutuja idempänä eikä nykyisiä asuinsijojaan juuri pohjoisempanakaan. Karjalaisista sitävästoin monilukuiset paikannimet todistavat, että heidän aikaisemmat asuinpaikkansa ovat ulottuneet paljoa kauemmas itäänpäin kuin nykyään. — — — On siis aivan luonnollista, että ne itämerensuomalaiset, jotka lähinnä saattoivat tulla syrjäänien kanssa kosketuksiin, olivat juuri karjalaisia. Tätä ajatusta tukee myös syrjäänissä olevien itämerensuomalaisten lainain kielellinen asu.»

Lisätueksi käsitykselleen Wichmann esitti myös varteen otettavia historiallisia ja paikannimien piiristä saatavia todistuskappaleita. Ohimennen saanee kuitenkin huomauttaa erään paikannimenselityksen heikkoudesta. Arkangelin kaupungin syrjääninkielisen nimen *Kardor* tulkitseminen siten, että sen alkuosa *Kar* tarkoittaisi karjalaisia ja että nimi alunperin olisi merkinnyt samaa kuin nykyään Vienanmeren länsirantaa merkitsevä, mutta vielä XVII vuosisadalla myös sen etelärantaa tarkoittanut venäjänkielinen *Корельскій Берегъ* »Karjalan ranta» (*dor* = ranta), ei tunnu vakuuttavalta. Wichmann huomautti tietenkin, että syrj. *kar* merkitsee 'kaupunkia', mutta hylkäsi sellaisen mahdollisuuden, että *Kardor* merkitsisi »Kaupunginranta». Mutta mikä estäisi sitä käsittämästä täysin sananmukaisesti: *K a u p u n k i r a n t a* = se ranta, jolla sijaitsee kaupunki, tärkeä kauppa- ja satamakaupunki Arkangeli!

Allekirjoittanut on jo aikaisemmin huomauttanut kahden, Wichmannin käsittelemän, syrjäänin sanan suhteen, ettei ainakaan niitä voida katsoa karjalasta tai yleensäkään itämerensuomalaiselta taholta saaduiksi. Syrj. *alli* 'eräs sukeltajiin kuuluva vesilintu' ei varmastikaan ole lainaa suom.-karj. *alli* sanasta (eikä tämä skandinaavista alkuperää), vaan puheena olevan vesilinnun huutoa »*alle alle*», »*ala ala allalla ala*», (syrjäänien mukaan) »*a-a-alli*» jne. jäljittelyvä nimitys niin syrjäänissä kuin suomessa,

karjalassa ynnä monissa muissa kielissä, samaan tapaan kuin esim. käen nimitys *kukkulintu*¹. Eikä syrj. *кепуо* 'kengän ja saappaan lesti' ole peräisin samaa merkitsevistä suom. *koppola*, vatj. *kopula* sanasta, vaan kaikki nämä on verraten myöhään saatu ven. *копыль, копыло* mm. 'lesti' sanasta.² Lisäksi on syrj. *нодја* 'nuotio', jonka Wichmann selittää suoraan karj. *nuodivo* sanasta lainatuksi, ilmeisesti ympäröivien venäläisten murteiden *нодья* muodon välittämä, kuten Jalo Kalima on selittänyt.³ Vielä on pakostakin vähintään epävarmaa, onko syrj. *кела* 'puimavarsta' ollenkaan peräisin itämerensuomalaiselta taholta, saaticka nimenomaan karjalasta. Wichmann tosin esittää sen vertauskohdaksi suomen sanan *kola* »jonka alkuperäinen merkitys näyttää olevan luonnonkäyrä puu, mutta joka myös, niinkuin Myrskylässä [Väinö Salmisen ilmoituksen mukaan] merkitsee m. m. yhdestä käyrästä puusta tehtyä puimavarstaa». Mutta kun viimeksi mainittu merkitys suomessa on niin harvinainen ja ahdasalainen, ettei sitä tavata missään sanakirjassa eikä Sanakirjasäätiön koelmissa, eipä edes Tyyne ja Väinö Salmisen keräämässä Myrskylän murteen sanastossa, täytyy sitä pitää aivan tilapäisenä ja myöhäisenä. Esim. Lönnrotin sanakirjan mukaan *kola* on mm. 'stång, stör, staf, käpp l. skaft med jern, jernspets, tvärslå l. -bråde l. kolf i ändan (för olika behof); ugnsraka', *hirsikola* on 'stockkälke', *jyvä-* l. *riihikola* 'ett bråde med skaft för att hopa tröskad spanmål i rian' jne., ja tällaiset merkitykset ovat nykymurteissakin yleisiä. Niinpä siis Wichmannin esittämästä luettelosta ilmeisesti on vielä nämä pari sanaa poistettava.

Toiselta puolen näyttää niihin syrjäänin sanoihin, jotka saatetaan selittää karjala-aunuksesta saaduiksi, voitavan esittää muutamia lisääkin.

Ensinnäkin on mainittava Wiedemannin sanakirjassa esiintyvä syrj. *kid* 'erster Schnee im Herbst', jota tuskin voi olla vertaamatta suom. *kide* 'snöflinga', *pakkasen kiteet* l. *kidut* 'snöflingor i stark köld', aun. *kidej* 'pakkassää', lyyd. *kide* 'iljanko (?)': *kide moah langeni* (kun syksyllä sateella maahan muodostuu iljanko), vepsE *kidegi*, *kidä* 'kova pakkanen (jolloin reki luistaa huonosti), pakkaskeli', vir. *kidu* 'feiner Schnee, der an der Erde hingeweht wird' jne. sanoihin. Kun alkusukulaisuus ei voi tulla kysymykseen sikäli, että itämerensuomalaisen sanan vastine todennäköisesti on tšer. *ка́тсá* 'vastasatanut hieno lumi (kylmällä säällä)' (ja sanan sisässä

¹ Ks. *Annales Academiæ Scientiarum Fennicæ* XXX, 16.

² Ks. *Virittäjä* 1936, s. 227—228.

³ JALO KALIMA *Die ostseefinn. lehnw. im russ.* s. 173, vrt. T. E. UOTILA *Virittäjä* 1936, s. 203.

siis alkujaan on ollut *tš*, jonka edustaja syrjäänissä olisi jokin *tš*, *dž*, *š* tai *ž* eikä *d*), niin ei jää muuta mahdollisuutta kuin laina karjala-aunuksesta (tai vepsästä) syrjääniin.

Toiseksi kiintyy huomio seuraaviin sanoihin: syrjL (Wichm.) *koka* 'aus der Fichte und ihrer Wurzel gewonnener natürlicher Haken, der als Spant der Prahm (stets zwei gegeneinander) verwendet wird', jonka johdannaisia ovat U *kokei* 'natürlicher Haken einer Baumwurzel (wird u. a. als Stütze der Wasserrinne benutzt); hakenförmiges Holz, das zwischen die Beine des Zaunspringers gehängt wird' ja V *kokil* 'кривизна, Krümmung'.¹ Nämä tuovat etsimättä mieleen suomalais-karjalaisen sanan *kokka*, joka karjalan murteissa ja aunuksessa (*kokku*) merkitsee yleensä 'koukkua, mutkan tai koukun muodostavaa osaa monissa erilaisissa työkaluissa (esim. haravan varren ja lavanpuoliskon muodostamaa), katon räystäälautoja ynnä -kourua kannattavaa ja paikoillaan pitävää puukoukkua, oven saranakoukkua, penistä jne.', lyydissä (*kok*, *kokke*) mm. 'koukkua (esim. oven saranakoukkua)' ja tavataan vepsässäkin ainakin metaforisessa 'penis' merkityksessä. Syrjäänin sanan sekä äänneasu että merkitykset liittyvät niin läheisesti karjalais-aunukselaisiin, ettei juuri voi ajatella muuta selitystä kuin ns. lainaa viimeksi mainitulta taholta.

Edelleen on aihetta ottaa puheeksi syrjäänin sana *tširk*. WICHMANN on FUF XI, s. 195 ja 255, rinnastanut mm. suom. *sirkka* 'Grille, Heuschrecke', karj.-aun. *tširkku* id., mord. *tširkun* 'Grille, Heimchen' ja syrjL, U, V, S *tširk* 'Grille, Heuschrecke' (jotka jo aikaisemminkin esim. O. DONNER Vert. Sanak. n:o 664 ja SETÄLÄ FUF II s. 239 ovat yhdistäneet) sekä suom. *sirkka* 'en barnlek ute på marken', karj. *tširkka* 'kirppa', aun. *tširkku* 'id., lasten kirppaleikki' ja syrjS *tširk* 'kurzes Spielstäbchen dessen beide Enden schräg geschnitten sind' ynnä huomauttanut, että kumpikin sanaryhmä todennäköisesti kuuluu vielä keskenään yhteen. Tähän voidaan ensinnäkin lisätä, että nämä sanat tavataan myös lyydissä ja vepsässä: lyyd. *tširkku*, *-lku* 'heinäsirkka', *tširk* 'pilppu (eräs lasten leikki)', veps. (Häm.-Andr.) *tširk* 'сверчок; палочка для игры в чижики'. Toiseksi on huomattava, että itämerensuomalaisten kielten ja syrjäänin sanojen sekä äänneasu että merkitykset ovat sellaiset, että on vaikeata uskoa niitä toistensa perinnäisiksi vastineiksi. Esim. lasten kirppapalikan ja kirppaleikin merkitystä tuskin voidaan katsoa aina suomalais-permalaiselta kaudelta periytyväksi, niin täsmälleen samanlaisia ne kummallakin

¹ Johtimien suhteen vrt. esim. syrjU *dzulei* 'Stier, Bulle', *keinei* 'Auerhenne', *ki,tšijl* 'krumm, schief', V,S,L *tšukil* 'кривизна, Krümmung' ym.

taholla ovat. Lisäksi tavataan sama merkitys Aunuksen venäjän *чирка* (= *tširka*) sanalla.¹

Tuntuu näin ollen täysin selvältä, että sanojen ilmeinen yhteenkuuluvaisuus taaskin on selitettävissä vain ns. lainauksen tietä, siitäkin huolimatta, että niillä lisäksi on vahvasti onomatopoeettinen luonne. JALO KALIMA onkin (Die russ. lehnw. im syrj. s. 153) selittänyt syrj. *tširk* 'Hölzchen (zum Spielen)' sanan saaduksi venäjän samaa merkitsevän *чирокъ* (gen. *чирка*) muodon jostakin obliikvi-sijasta, puuttumatta tämän venäläisen sanan alkuperän selvittelyyn. Jos otetaan huomioon sanan laaja levinneisyys itämerensuomalaisissa kielissä (aina viroa myöten) ja ahdasalaisuus ainakin venäjässä, niin tuntuu mitä todennäköisimmältä, että se meillä on alkuperäinen ja täältä kulkeutunut sekä venäjään että

¹ JUHO KUJOLAN toimittamassa Lyydiläismurteiden sanakirjassa selitetään *tširk* sanan merkitys kokonaisuudessaan näin: »pilppu (eräs lasten leikki): n. 15—20 cm pitkä nelitahoinen, molemmista päistä kahdelta taholta (eri tahoilta) teräväksi veistetty kapula; maahan pantuna aina jompikumpi pää on koholla; kun koholla olevaan päähän lyödään mailalla, niin kapula hypähtää ylös, samalla annetaan sille ilmassa mailalla toinen lyönti, jolloin se lentää kauas; leikkikumppani koettaa heittää sen maahan piirrettyyn n. 70 cm² (1 arš.²) suuruiseen ruutuun, mistä se oli lyötykin; jos osuu, saa itse lyödä, ellei, saa uudelleen juosta kapulan perässä; jos määrä on kymmenen lyöntiä, saa häviöpuoli puuttuvain lyöntiensä tähden yhtä monta kertaa yhdellä jalalla hyppiä (konkoten) kulkea edestakaisin merkityn ruudun (*tšerin*) ja kapulan putoamispaikan välin». WICHMANN—UOTILAN syrjäänin sanakirjan (ja FUF XI, s. 255) mukaan *tširk* 'Heuschrecke' sanalla on syrjS murteessa myös merkitys »kurzes Spielstäbchen, dessen beide Enden schräg geschnitten sind [man legt das Stäbchen in ein in den Boden gezeichnetes Viereck (*sala*); wenn dem Stäbchen mit einem Stock ein Schlag am Ende desselben versetzt wird, fliegt es auf, wobei das Stäbchen mit dem Stock geschlagen werden muss; der ausserhalb des Vierecks stehende Mitspieler nimmt dann das Stäbchen vom Boden auf und versucht jetzt, es in das Viereck zurückzuwerfen; gelingt dies, so tauscht er den Platz mit seinem Spielkameraden (widrigenfalls behalten beide ihre Plätze)].» Ja КУЛИКОВСКИИ Словарь областного олонецкаго нарѣчія въ его бытовомъ и этнографическомъ примѣненіи sisältää Lotinanpellon venäläisten *чирка*, Petroskoin piirikunnan *щилецъ щилцы*-nimisestä leikistä hyvin samansuuntaisen kuvauksen: »дѣтская игра. Небольшая палочка срѣзается съ двухъ сторонъ подъ угломъ и кладется на землю по срединѣ начерченнаго квадрата. Кто либо изъ играющихъ бьетъ щилецъ палкой по одному изъ концовъ; взлетѣвшій щилецъ получаетъ еще второй ударъ на воздухѣ. Въ случаѣ промаха по условію играющій или бьетъ снова или-же предоставляетъ своему соучастнику попасть щилемъ въ квадратъ, наз. городомъ. Въ случаѣ, если тотъ въ городъ не попалъ, бьетъ снова, а онъ опять попадаетъ въ городъ и т. д. Разъ щилецъ попалъ въ городъ, бьетъ уже другой изъ соучастниковъ. Если играетъ не два человекъ, а больше, то обыкновенно каждому назначаютъ бить 10, 12 разъ. Кто не успѣетъ выполнить этого, штрафуется.»

myös syrjääniin, jälkimmäiseen joko välittömästi tai mahdollisesti venäjän välityksellä. Hyvin luultavasti sana on, kuten sanottu, synnyltään onomatopoeettinen, alunperin tarkoittanut sirkuttavaa eläintä, hyönteistä tai lintua (vrt. *sirkku*, *keltasirkku*, karj. *širkku*, *širkkuine*, veps. *širkkuine* 'pieni laululintu', vir. *sirk*, E *tsirk* 'lintu' jne.). Lasten lyötävän 'kirpan, pilpun ja samannimisen leikin' merkitys on ilmeisesti myöhempi: hypähtäähän iskun päähänsä saanut kirppa aivan kuin heinäsiirkka. Ainakin ven. *чирка* ja *чирокъ* (joko kansanetymologian tuote, vrt. *чирокъ* 'tavi' [= veps. (Kett.) *širk* 'sorsaa pienempi, harmaa vesilintu'], tahi obliikvi-sijojen pohjalla muodostettu analoginen nominatiivi) on katsottava karjala-aunuksen, lyydin tai vepsän murteista saaduksi, ja ainakin samamerkityksinen syrjS *širk* on, kuten sanottu, joko välittömästi tahi välillisesti samasta lähteestä peräisin. Tuollainen suosittu poikasten leikkikalua ja leikki on vähitellen saattanut kulkea kylästä kylään ja talosta taloon pitkiäkin matkoja, kielirajojen ylikin. Mahdotonta ei liioin ole, että myös syrjäänin laaja-alaisempi *širk* 'heinäsiirkka' on samaa alkuperää.

Wichmannin käsittelemää aihetta ovat myöhemminkin eräät tutkijat koskettelleet. Esim. unkarilainen GYÖRGY LAKÓ on (Ung. Jahrbücher XV, s. 318—320) yrittänyt selittää pari Wichmannin mainitsemaa loppuheittoista sanaa (*kepuv* ja *pirđ*) nimenomaan vepsästä saaduksi; edellisen suhteen ks. edelle s. 394, jälkimmäisen s. 400. Nimikään on T. E. UOTILA (Vir. 1936, s. 199—207) esittänyt »Huomautuksia syrjäänin itämerensuomalaisista lainasanoista» ja pitänyt hänkin puolestaan mahdollisena, että jotkin puheena olevista sanoista (ainakin *karandis* 'korvo') olisivat vepsästä peräisin. Myöhemmin Uotila (SUSA LII, 5, s. 4—9) on vahvistellut sitä jo aiemminkin useasti esitettyä käsitystä, että venäläistä merkitsevä syrj. *rotš* (sekä siitä saatu votj. *džutš*) on lähinnä peräisin itämerensuomalaisesta muodosta **rōtsi*, jolla on nimitetty Venäjälle siirtyneitä normanneja, varjageja sekä heidän myöhemmin jo venäläistyneitä jälkeläisiään. Uotila on sitä mieltä, että ne itämerensuomalaiset, joiden välityksellä syrjäänit oppivat tuntemaan ruotsalaiset normannit, olivat ehkä vepsäläisiä. Asia on kuitenkin mahdollista tulkita niinkin, että syrjäänit saivat ensimmäiset tiedot varjagi-venäläisistä karjalaisten välityksellä.

Kahden edellä mainitun syrjäänin sanan (*keļa* ja *kepuv*) lisäksi, joille Wichmann ei ole voinut mainita vastinetta ja jotka, kuten sanottu, ilmeisesti eivät olekaan täältä päin peräisin, hän esittää pari, *agas*, *karandis*, joiden itämerensuomalaista alkuperää ei ole syytä epäillä, mutta joille ei voida esittää originaalia nimenomaan karjalasta. Syrjäänin länsi- ja pohjoismurteiden *agas* 'äes, karhi' sanan alkulähteen edustajiksi Wichmann mainitsee suom. *äes*, murt. *ä'äs*, veps. *ägez* jne. olettaen syrjäänin

sanan edellyttävän lähtömuotoa **äyäs*, ja syrjU *karandis* 'korvo, saavi' sanaa hän saattaa verrata vain samaa merkitsevään vepsän *kerandez* sanaan. Tämä seikka sekä edellä selostetut viittaukset muistissa lienee syytä tarkastella, olisiko syrjäänissä mahdollisesti muitakin vepsästä omaksuttuja sanoja. Ja todella saatetaankin esittää tosiasiota, jotka tuntuvat viittaavan syrjääniläis-vepsäläisiin kosketuksiin.

Ensinnäkin on mainittavissa syrjU (Wichm.) *kelkan* 'Flachsbreche'. Tämä sana on joko tavallinen *-an* johtimella muodostettu deminutiivi (vrt. esim. *pi* ~ dem. *pian* 'poika', *tsark* ~ *tsarkan* 'kärpänloukku') tahi *-an*-loppuisiin tekimennimiin liittynyt työkalun nimitys (vrt. *vartni* 'puida' ~ *vartan* 'varsta', *voštini* 'avata' ~ *voštan* 'avain'). Joka tapauksessa siis sen loppu *-an* on johtopääte, ja kantaosaa *kelk-* tuskin voidaan olla vertaamatta vepsän kielen 'hamppu- ja pellavalihtaa' tarkoittavaan *kelik* sanaan. Ja kun tämä ilmeisesti palautuu **kēlikkō* asuun ja on johdannainen sanasta *kel* 'kieli', joka maist. Reino Peltolan ystävällisen ilmoituksen mukaan merkitsee myös 'lihdan t. loukun liikkuvaa yläosaa, jolla pellaavaa ja hampua isketään'¹, on syrjäänin *kelk-* selitettävissä vepsästä saaduksi.

Toiseksi saatetaan mainita vähintään pari vepsän sanaa, joista ainakin toinen, mahdollisesti kumpikin lienee saatu syrjäänin kielestä.

JALO KALIMA on unkarilaisessa aikakauskirjassa Magyar Nyelvőr (vuosik. 59, s. 72—73) esittänyt sellaisen ajatuksen, että etelävepsän (Kett.) *tsumbüne* 'tohust joomanökene' (siis ilmeisesti 'lipp') jota Ketunen (LVHA § 136) on pitänyt venäläisperäisenä sanana (ven. чумъ), olisi saatu syrjäänin Ala-Vytšegdan murteen *tsumpel* 'lipp' sanasta, joka itse vuorostaan ilmeisesti on peräisin samaa tarkoittavasta ostjakin sanasta *tōmba't, šūmpā'la* (= vog. *šumpel* id., *šumpel* 'tuohinen viskain, jolla vettä ajetaan veneestä', ostj. *-l, -la*, vog. *-l* on tietenkin johtopääte, kantasanakin tavataan vogulissa: *šump* 'tuohinen vesiaastia'). Vepsän *tsumbüne* sanan lopussa on nimittäin omaperäinen deminutiivijohdin *-nie* (= suom. *-nen*), ja *tsumbū-* olisi Kaliman mukaan palautettavissa aikaisempaan **tsumbel* asuun (samaaan tapaan kuin *vembū* ja *petkü* muotoihin *vembel* ja *petkel*), joka hyvin sopisi yhteen mainitun syrjäänin *tsumpel* sanan kanssa. T. E. UOTILA on kuitenkin (Vir. 1935, s. 104) arvellut, että vepsän sana olisi omaperäinen, mainittujen vogulin ja ostjakin sanojen vanha vastine,

¹ Samaaan tapaan lyödin *kiel* tarkoittaa myös '(loukun, lihdan) kantta', ja syrjäänin Perman murteen *kiv* 'kieli' yhdyssanassa *narja-n-kiv* 'an der Flachsbreche das bewegliche Holz, das den Flachs bricht'.

samanlainen deminutiivimuoto kuin esim. *lindūne* 'lintunen' tai *tutūne* 'verkkokäpyinen' (*tut* 'verkkokäpy'). Ja Uotilan ajatus näyttää saavan vahvistustakin. E. A. Tunkelo on (ks. Veps. kiel. äänneh. s. 301) E. N. Setälän muistiinpanoista tavannut sanan vepsE (Tšaiгла) *tšumb* (part. *-ud, -ūd*) 'tuohinen äyskäri', joka täysin sopii *tšumbūne* sanan kantasanaksi. Tuntuu kuitenkin liian rohkealta uskoa vepsän sanaa näin ikivanhaksi — taaskin sekä äänneasun että merkityksen liian suuri yhtäläisyys vastaavien vogulin ja ostjakin sanojen kanssa saattaa sen epävarmaksi — ja tekee mieli sittenkin olettaa, että vepsE *tšumb* on saatu syrjäänistä. Ei ole mahdotonta, että syrjäänissä on tai on aikaisemmin ollut myös lyhyempi **tšump* tai **tšumb*, joka sekin voi olla peräisin obinugrilaiselta suunnalta, ostjakin sanojen oletettavasta kannasta **tšōmp*, **tšūmp* tai vastaavasta vogulin **tšump* (> *šump* ∅ : *šump*) sanasta. Tosin tällaista lyhyempää syrjäänin sanaa ei ainakaan toistaiseksi ole tavattu kirjallisuudessa, mutta niinpä myös pidempi *tšumpel* muoto puuttuu isoista sanakirjoista ja tavataan vain N. A. Shahovin pienessä sanastossa Краткий Коми-русский словарь (s. 61) sekä Jalo Kaliman omissa, eräältä Helsingissä oleskelleelta syrjääniltä kirjoitetuissa muistiinpanoissa. Tällainen melko tilapäisen juoma-astian, lipin nimitys on tyyppilinen erämiesten käyttämä sana, joka pitkien metsästys- ja kalastusmatkojen kautta helposti on voinut levitä laajallekin.

Tämän lisäksi näyttää vepsässä mahdollisesti olevan toinenkin samasta lähteestä saatu astian nimitys, vepsän kaikissa murteissa esiintyvä sana, jonka Setälä kirjoittaa *latš*, *latš* (g. *latšun*), Kettunen *latš*, ja jonka merkitys on 'sammio, suuri matalajalkainen saavi'. Tätä ei hevin voi olla asettamatta syrjU (Wichm.) *latš* 'eine Art Zuber mit Deckel (man hält darin Kwass, Bier, Flusswasser u. a.)' sanan rinnalle, sekä äänneasu että merkitykset vastaavat siksi tarkoin toisiaan. Ensi katsannolta näyttää tosin olevan vaikeata sanoa, kumpaan suuntaan sana on vaeltanut, syrjäänistä vepsään vaiko päinvastoin. Sanan laaja-alaisuus vepsässä ja ahdasalaisuus syrjäänissä saattaisi viitata kulkusuuntaan vepsä—syrjäni. Ja jos se Tunkelon käsitys (Veps. kiel. äänneh. s. 312) olisi oikea, että veps. *latš*, *latš*, jonka merkityksen hän selittää sanoilla »tynnyrin puoliskon muotoinen, mutta matalampi ja leveä, puinen, paksulaitainen, saavia tilavampi 'pönttö' (kalojen, lihojen y. m. säilytysastia)», kuuluisi veps. *latšak* 'aita, jonka riuvut ovat vaakasuorassa asennossa', lyyd. *latš*, *latšun* jne. 'tasainen', *latšun aid* 'lape-l. lama-aita (aidakset vaakasuorassa)', karj. *latšu* 'litteä, tasainen; loiva, matala', *latšakko* 'leveän matala (astia, nauris-), lyhytkasvuinen ja tanakka (ihminen)' sanojen kanssa samaan sikermaan, niin sillä asia olisikin jo ratkaistu tämän lainaussuunnan hyväksi. Mutta

kummankielinen äänneasu näyttää voivan puhua päinvastaisen suunnan puolesta. Jos nimittäin syrjäänit olisivat omaksuneet sanan vepsästä, niin sen luulisi kuuluvan **latš* eikä *latš*, koska kerran karj.-aun. *pältši*, veps. *pätš* sanasta saatu 'tuvan uunia' tarkoittava syrjäänin sana kuuluu *patš* eikä *patš*, sikäli kuin yhden esimerkin pohjalla voi johtopäätöksen tehdä. Mutta jos päinvastoin vepsäläiset ovat oppineet sanan syrjääneiltä, niin sen kaiken todennäköisyyden mukaan pitää kuulua juuri *atš*, *atš* jne., koska vepsän kielessä *tš*, *tš* on ainoa mahdollinen äänneyhtymä, millä vieraan kielen *tš* on voitu korvata. Lisäksi saattaa viimeksi mainitun kulkusuunnan puolesta puhua sekin seikka, että syrj. *latš* 'Zuber' sanalle on mahdollista esittää tarkka etymologinen vastine muualta, nimittäin tšeremissin kielestä sana (Porkka) *láčə* 'Korb', (Wichm.) U, T *láčtš*, M *lätš* 'eine Art Ranzen aus Birkenrinde und Lindenbast' (merkitysten vaihteluun 'saavi, sammio' ~ 'kontti, koppa' vrt. esim. syrj. *burňa* 'grosses, rundes Gefäss aus einem Stück Espenholz' ~ tšer. *purňa* 'Wagenkorb, Korb').¹ Vepsän *atš*, *atš* sanan vanhaksi perinnäiseksi vastineeksi syrjäänin ja tšeremissin sanat eivät sovi, sillä vepsässä pitäisi silloin *tš*:n, *tš*:n paikalla olla joko *t* tahi *h* (vrt. esim. veps. *butk* ~ tšer. *putš*, *putš* 'Röhre' tahi lyyd. *piha* 'Hofplatz' ~ syrj. *pojš* 'Zaunstange', tšer. *pətšə*, *pətšə*, *pečšə* 'Zaun, Einzäunung'). Mutta olipa sana vaeltanut kumpaan suuntaan hyvänsä, niin kielämättä se kertoo vepsäläisten ja syrjäänien välisistä kosketuksista.

Voidaan vielä esittää sekin huomautus, että muutamat Wichmannin karjalaisperäisiksi merkitsemät syrjäänin sanat, esim. *kaš* 'kissa', *kožal* 'kuoseli', *patš* 'tuvan uuni', *pirđ* 'kaide, pirta', *virb* 'pikilanka', samoin myös edellä mainittu *tširk*, yhtä hyvin voidaan olettaa saaduiksi vepsän sanoista *kaži*, *kožal*, *pätš*, *bird*, *virb* ja *tširk* kuin karjalan sanoista *kaži*, *kuošali* ~ *kuoželi*, *pättši*, *pirda*, *virbi* ja *tširkka*, jos pidetään silmällä vain kielellistä puolta, mutta jos otetaan huomioon myös esim. asutushistoriallisia seikkoja, saattavat nämä kenties osoittaa karjalaisen alkuperän todennäköisemmäksi. Mahdollisesti, jopa todennäköisesti näissä kuitenkin on kumpaankin ryhmään kuuluvia, sillä ei tunnu uskottavalta, että kaikki tällaiset vaihtoehtoiset tapaukset selittyisivät joko toisesta tahi toisesta kielestä. Sikäli kuin loppuheiton ikä vepsässä ja syrjäänissä sekä puheenaolevien kosketusten tapahtumisaika voitaisiin tarkalleen määrätä, olisi tämäkin ongelma ehkä lopullisesti ratkaistavissa.

Mutta olkoon näiden laita miten hyvänsä, joka tapauksessa voidaan niiden kymmenkunnan sanan rinnalle, jotka parhaassa tapauksessa

¹ Täten peruutetaan myös se rinnastus, jonka allekirjoittanut epäröiden on esittänyt — syrjäänin sanaa tuntematta — tšeremissin sanalle FUF XIX, s. 134.

jäävät todistamaan muinaisista syrjäänien ja karjalaisten välisistä kosketuksista, asettaa ainakin neljä sanaa, syrj. *kārandis*, *kelkan* (ehkä myös *agas*) ynnä veps. *tšumb*, *tšumbūnie* ja *aatš*, *aatš*, jotka näyttävät viittaavan syrjäänien ja vepsäläistenkin välisiin, vaikkapa vähäisiinkin kosketuksiin¹. Aineisto on siis toistaiseksi vähälukuinen, mutta lisää voi kenties löytyä, kun saadaan ainakin vepsän sanastoa nykyistä runsaammin käytettäväksi ja nimenomaan tätä seikkaa silmällä pitäen tarkataan puheena olevien kielten sanastoa. Tietysti on syytä pitää mielessä sekin mahdollisuus, että havaittaisiin venäjän murteiden välittäneen ainakin jonkin näistä sanoista, jos saataisiin joskus näistäkin entistä laajempia sanastoja käytettäväksi.

Lopuksi huomautettakoon, että laajalti liikkuvat syrjäänit ovat voineet joutua kosketuksiin lappalaistenkin kanssa. He ovat saattaneet jo varhain liiokskella myös Kuolan niemimaalla, minne muutamia kymmeniä syrjääniperheitä Ižman seuduilta viime vuosisadan lopulla asettui asumaankin. Muistona näistä kosketuksista voi olla syrjäänin (Wichm.) Ižman murteen *sak*, Pečoran *sak-pila* 'käsisaħa', joka mahdollisesti on peräisin Kuolan lapin Turjan murteen skandinaavisperäisestä (Gen.) *sakka* 'saħa' sanasta (vrt. muin.-norj. *sog* < **sayō*-) ja pitkää kiertotietä siis meidän *saha* sanan sukulainen.

Y. H. Toivonen.

¹ Lisäys korrehtuuriin: Syrjäänistä saaduksi selittää LAURI POSTI tässä Virittäjän vihossa (s. 386) myös veps. (Häm.-Andr.) *pacžu* 'salko' sanan.